

דיין מוביל למלחמה

מקומו של הרמטכ"ל בהחלטת ממשלת ישראל לצאת למלחמה
באוקטובר 1956

מוטי גולני

הדיון על מקומו המיוחד של משה דיין בתולדות מדינת ישראל בכלל, ובתקופת היותו רמטכ"ל בפרט, יעסיק את המתעניינים בהיסטוריה הקצרה של המדינה עוד זמן רב. דומה כי אין ויכוח שדיין היה מן האישים המרכזיים בישראל 'בשנים המעצבות' שלה - שנות החמישים. אין גם ויכוח כי כוכבו דרך במלחמת סיני באוקטובר-נובמבר 1956. מה עמד מאחורי מרכזיות יוצאת דופן זו של ראש המטה הכללי? לדעתי ניתן למצוא את התשובה בדרך הישראלית אל מלחמת סיני, יותר מאשר במלחמה עצמה. ננסה להציג במאמר זה את מקומו של דיין בתהליך שהוביל להחלטת ממשלת ישראל, בסוף אוקטובר 1956, לצאת למלחמה במצרים. לא נוכל לעסוק בדיון זה בתהליך כולו. לשם הדגמה נעסוק בהכנות למלחמה משיחות ישראל-צרפת בסוף ספטמבר 1956 (ועידת סן ז'רמן) ועד ערב יציאתם, של בן-גוריון, דיין ופרס, ב-21 באוקטובר, לשיחות עם נציגי צרפת ובריטניה בפריס (ועידת סוור).

ניתוח 'מדיניות המלחמה' של דיין הוא עניין לדיון נפרד. נציין כאן, כי לא היתה זו בקשת מלחמה לשמה, אלא הערכה מדינית/צבאית שגרסה כי ישראל חייבת להגיע אל שיחות השלום בעתיד בתנאים טובים מאלה של הסכמי שביתת-הנשק. כבר בתפקידו כראש אגף המטה הכללי (דצמבר 1952-דצמבר 1953) ובשירותו כראש המטה הכללי בתקופתו של פנחס לבון כשר הביטחון (דצמבר 1953-פברואר 1955), עשה דיין למען קידום הרעיון שעיקרו, כי אל לה לישראל לחתום על חוזה שלום בתנאים של הסכמי שביתת-הנשק משנת 1949, ושכלל מהלך כזה יש להקדים מכה צבאית אשר תשפר את גבולותיה של ישראל ובעיקר את מעמדה כמדינה שאין לנסות לחסלה. הדברים באו לידי ביטוי בשלב הראשון בעיקר ברמת התכנון האסטרטגי שאינו דורש אישור הרמה הממונה (לתכנון עצמו). אלא שראש הממשלה משה שרת, בלם את האישורים לתכנון זה. עם שובו של בן-גוריון אל משרד הביטחון בפברואר 1955 הצליח דיין לקדם את מדיניותו. הרמטכ"ל ניצל את יחסיו הקרובים עם בן-גוריון, את עוינותם המשותפת לשרת ואת 'האקטיביזם היחסי' של שר הביטחון החדש/ישן. אף שבן-גוריון היה סבור שדיין לוקה בקצב מהיר מדי בשאיפתו למלחמה

יזומה, לא בלם את יזמתו. בחדשים מארס-נובמבר 1955 נענה שר הביטחון שוב ושוב ליזמותיו של הרמטכ"ל, אולם הממשלה בראשותו של שרת הצליחה לבלום את 'מדיניות הדרדור' שדרכה ניסה דיין להוביל למלחמה. הדברים הפכו מורכבים יותר מראשית נובמבר בשעה שבן-גוריון שב אל ראשות הממשלה. מכאן ועד מלחמת סיני, שנה אחר-כך, ניהלו השניים דיאלוג של 'דחיפה-בלימה', שבסופו הצליח דיין להביא את בן-גוריון אל המלחמה היוזמה. מובן שאל תהליך ארוך זה נכנסו ענייני הזמן, שהיתה להם השפעה על קצב האירועים ובוודאי על עיתונם, אלא שבעיקרו של דבר מדובר על עיקרון שחיפש מימוש ולא רק על היענות למצוקות הזמן. ענייניו של דיון זה הוא במה שהתרחש באוקטובר 1956, בשלב האחרון של מימוש 'תכנית דיין' בדרך אל המלחמה היוזמה.¹

בראשית אוקטובר 1956 כבר היה שיתוף הפעולה הצבאי בין ישראל לצרפת בשלב מתקדם מאוד. בהתוועדות החשאית בין נציגי ישראל וצרפת בפריס (29 בספטמבר-1 באוקטובר 1956: 'ועידת סן ז'רמן'), הגיעה ההבנה בין צמרת הביטחון של צרפת לבין שניים מבכירי מערכת הביטחון של ישראל לשיא. להבנה זו היתה השפעה מכרעת על התפתחות האירועים בהמשך. דיין חזר מוועידת סן ז'רמן בתחושה שרגע ההכרעה הגיע. בסיום הוועידה נרשם ביומן הרמטכ"ל: '... יש על כף המאזניים הזדמנות שאינה חוזרת - לפעול נגד נאצר בשיתוף עם צרפת ואולי אף עם אנגליה, ולא לבדנו'.²

בימים שבין ועידת סן ז'רמן לבין ועידת סוור (22-24 באוקטובר), היתה בישראל הרגשה כי הדברים תקועים בחילוקי הדעות שבין צרפת לבריטניה. שמעון פרס (מנכ"ל משרד הביטחון) כתב על הימים שלאחר ועידת סן ז'רמן: 'בשבועיים הבאים נראה היה כאילו המאורעות זורמים בכיוון הפוך מן הצפוי מראש: אנגליה וצרפת כאילו התיאשו מכל אפשרות פעולה'. בדיעבד דומה כי ההתקדמות המשולשת בראשית אוקטובר לא נעצרה, היא רק הואטה. המדינות השותפות ביקשו בשלב זה לבדוק בזהירות את מהותו של המהלך המדיני הצבאי המתגבש. בישראל עסקו דיין ופרס בניסיון לתרגם את הישגי ועידת סן ז'רמן לסיכום ישראלי-צרפתי מחייב.³

1. דיון מפורט על מדיניות המלחמה של דיין והדרך שבה קידם מדיניות זו ראה בעבודתי לתואר דוקטור, 'מלחמת סיני 1956: היבטים צבאיים ומדיניים', אוניברסיטת חיפה 1992. בחיבור זה עסקתי בין השאר בדרך שבה ניסה דיין לדחוף למלחמה יזומה ממארס 1955 ואילך, דהיינו, חודשים רבים קודם לעסקת הנשק הצ'כית-מצרית. סוגיה זו היא עניין למאמר נפרד. שאלת מקומו של דיין בהכנות למלחמת סיני עוברת כחוט השני גם בכתיבתו של מרדכי בר-און על הנושא. כך בסיכום שכתב זמן קצר לאחר המלחמה ושיצא כספר: אתגר ותגרה: הדרך למבצע קדש - 1956, קריית שדה-בוקר 1991 (המקור נכתב בשנת 1958), ומחקרו המאוחר: שערי עזה: מדיניות הביטחון והחרוץ של מדינת ישראל, 1955-1957, תל-אביב 1991. לעניין זה נדרש גם מאיר אביזוהר, 'בן גוריון ודיין - שתי גישות בדרך למבצע אחד', עיונים בתקומת ישראל, 2 (1992), עמ' 483-489.
2. מ' דיין, אבני דרך: אוטוביוגרפיה, ירושלים-תל-אביב 1976, עמ' 240.
3. ש' פרס, 'ליל ההחלטה', יומן/סיכום שלא פורסם, ארכיון צה"ל [להלן: א"צ] 529/72/20, עמ' 49-52; מ' דיין, אבני דרך, שם.

על דיין ופרס היה לדאוג שראש הממשלה ימשיך לתת להם חופש פעולה, כפי שנהג מאז גובשה הברית עם צרפת בחודשים אפריל-יוני 1956. מעתה ועד להכרעה המדינית הסופית ב-24 באוקטובר יהיה עיקר עניינם של השניים להבטיח כי בן-גוריון לא יחזור בו מן התמיכה בצעדיהם. האם היה עליהם 'לשכנע את המשוכנע'? דיין ופרס לא ראו זאת כך בזמנו, ודומה כי בצדק. חופש הפעולה הניכר שניתן להם מאז חזר בן-גוריון אל משרד הביטחון בפברואר 1955 לווה במאמץ מתמיד של שכנוע ולחץ. חרדתם של השניים היתה כנה. מבחינתם היו הימים שלאחר ועידת סן ז'רמן המשך המאמץ למנוע שבן-גוריון ייסוג מן המהלך הצבאי המשותף עם צרפת.⁴ ההכנות הצבאיות בישראל קיבלו ממד חדש לאחר הוועידה בסן ז'רמן, עובדה שהוסיפה כוח במידה משמעותית לרמטכ"ל, שהיה חזק ממילא. דיין ופרס עשו מאמצים גדולים לשמר את המומנטום של סן ז'רמן. הסכנה היתה טמונה בדין-וחשבון של גולדה מאיר, שרת החוץ, שגרסה כי אין ממש בפרשנותם של פרס ודיין על הנכונות הצרפתית ללכת למהלך צבאי משותף עם ישראל. לרשות השניים עמדו כוח השכנוע שלהם ובעיקר המשלחת הצבאית הצרפתית שבאה אתם מפריס. מבחינתם היו הדברים גמורים, לא נותר אלא לשכנע את בן-גוריון כי יש לצאת למלחמה בתאריך הרצוי לצרפתים, דהיינו בסביבות ה-20 באוקטובר. המשלחת הצבאית הצרפתית אמורה היתה, מבחינת השניים, להביא את הישגי שיחות סן ז'רמן למיצוי שלם. עם שובה של המשלחת הישראלית ארצה עמדה למבחן ההסכמה שהשיגו פרס ודיין בהתוועדות בסן ז'רמן עם בורז'ס-מונורי (Bourgès-Maunoury), שר ההגנה של צרפת, אפל תומא (Thomas), מנכ"ל משרד ההגנה, ומוריס שאל (Chall) סגן הרמטכ"ל והאחראי לשיתוף הפעולה הצבאי עם ישראל, כי הדרג הצבאי הוא שצריך להוביל את הדרג המדיני.⁵

מסדה התעופה יצאה 'משלחת סן ז'רמן' הישראלית הישר אל לשכתו של ראש הממשלה בירושלים. הדוברת העיקרית בפגישה זו היתה שרת החוץ, ששימשה גם כראש המשלחת. בדבריה נתנה לבן-גוריון להבין כי הצרפתים עדיין לא החליטו האם פניהם למלחמה, ובוודאי טרם החליטו על שיתוף צבאי עם ישראל. גולדה הצליחה לחזק את חששותיו של בן-גוריון. דיין לא סתר את דבריה במפורש. דומה שהיה מודע, באותו מעמד, למעמדו הפורמלי. עם זאת סיפר לבן-גוריון מה כן רוצים הצרפתים (בניגוד ל'מה אינם מוכנים' של גולדה), ואף הסביר כיצד יש לדעתו להתכונן למהלך המשותף, כאילו לא ערערה זה עתה שרת החוץ על אמינות המהלך כולו. דיין ביקש אישור להקים מטה משותף עם הרמטכ"ל הצרפתי, לאפשר לצרפתים

4. מסקנה זו מתבקשת מסיכום הדיונים בין השניים לבין בן-גוריון, משוכם של דיין ופרס מוועידת סן ז'רמן ועד צאתם לוועידת סוור. הדברים מקבלים חיזוק מן העדויות שנתן לי פרס ומשיחותי עם מרדכי (מורלה) בראון (ראש לשכת הרמטכ"ל באותם ימים). ראה בעניין זה גם: ש' פרס, 'ליל ההחלטה', שם.

5. על הדיונים בוועידת סוור ושורת ההבנות שהושגה בהם ראה: מ' גולני, מלחמת סיני 1956, עמ' 186-189, 246-235. ראוי לציין כי דובר על 'הובלה', 'דחיפה' ובשום פנים לא על הליכה מעבר למקובל במשטר הדמוקרטי של שתי המדינות.

להכין בסיסי חיל האוויר למטוסייהם, לדאוג לקבלת ציוד צבאי נוסף מצרפת, ולשלוח את פרס בניו-יורק לדיוני מועצת הביטחון כדי שישמור שם על קשר עם שר החוץ הצרפתי כריטיטאן פינז.⁶

בו בערב כינס בן-גוריון את חברי מפא"י ואחדות-העבודה בממשלה כדי שישמעו גם הם דיווח מחברי המשלחת ויביעו דעתם. דיין ופרס לא נכחו. את הדו"ח הביאו גולדה ומשה כרמל (שר התחבורה מטעם אחדות-העבודה, שהיה חבר במשלחת להתוועדות בסן ז'רמן, אחדות-העבודה שותפה חלקית בסוד ההכנות למלחמה). ניתן לנחש מה אמרה שם גולדה; אין בידינו עדות על הדברים שאמרו שאר המשתתפים בפגישה זו.⁷

על כל פנים, בעקבות פגישה זו, רשם בן-גוריון לעצמו שורה של שאלות קשות באשר לכדאיותה של הפעולה המשותפת עם צרפת. אף שלא היתה בדברים שרשם שלילה עקרונית של הצורך במלחמה, היה בהם ערעור על התבונה שבמהלך צבאי מדי 'בעיתוי צרפתי'. בסופם של הדברים ציין ראש הממשלה: 'ארצה שיקולי המנוסחים לגולדה, למשה [דיין] ולכרמל או ל[ישראל] בר יהודה [שר הפנים, אחדות-העבודה] ואומר אותם באוזני הגנרל שאל [ראש המשלחת הצבאית הצרפתית שבן-גוריון עמד להיפגש עמה באותו יום]. גולדה זכתה כאן, לפי הביוגרף שלה, 'בהישג קטן. בן-גוריון היה מוכן לבטל את המבצע...'. אף שאין הדברים מדויקים, יש בהם כדי להמחיש את האווירה שהשתררה בעקבות שתי הפגישות הראשונות של בן-גוריון עם חברי המשלחת, פגישות שבהן שלטה הערכתה של שרת החוץ את תוצאות ועידת סן ז'רמן.⁸

אלא שדיין הצליח לגרום לכך שבן-גוריון יימנע מלגלות את השגותיו באוזני הצרפתים. שעה קלה קודם לפגישתו עם המשלחת הצבאית הצרפתית זימן אליו ראש הממשלה את דיין ואת פרס כדי להעלות בפניהם את חששותיו. הוא אף אמר כי בכוונתו לנסח את ספקותיו במכתב אישי לגי מולֶה (Mollet), ראש ממשלת צרפת. תגובתו של דיין למשמע ספקותיו של בן-גוריון היתה אופיינית ליחסיו עם ראש

6. הכוונה באזכור הציוד הצבאי הנוסף היא למבצע 'צידון' ('עזוו') שהיה מתוצאות סיכומיהם של דיין ופרס עם הצרפתים בוועידת סן ז'רמן. ראה יומן לשכת הרמטכ"ל (ילה"ר), 30 בספטמבר 1956, א"צ; מ' גולני, שם, עמ' 156-165. פינז עצמו ביקש שליח ישראלי בהישג יד בניו-יורק. דיין לא רצה באיש משרד החוץ. ככל הנראה חשב כי פינז, שתמיכתו במהלך היתה חשודה בעיניו, זקוק 'לעידוד' שאיש משרד החוץ לא יוכל לתת לו. ראה ילה"ר, שם. מן החומר הבריטי עולה כי פינז היה דווקא אחד הדוחפים העקביים ביותר למלחמה, ואוהד עניינה של ישראל. ראה למשל: PRO, PREM 11/1102, Paris to Foreign Office, 26.9.1956

7. על פגישת בן-גוריון עם המשלחת ואחר-כך עם השרים, ראה: יומן בן-גוריון, 2 באוקטובר 1956, ארכיון בן-גוריון, המכון למורשת בן-גוריון [להלן: אב"ג]. על פרשה זו למדתי גם מן העדות שנתן לי משה כרמל, תל-אביב, 8 בדצמבר 1990.

8. יומן בן-גוריון, 3 באוקטובר 1956, אב"ג; ילה"ר, 3 באוקטובר 1956; מ' מדיני, היהודיה הגאה: גולדה מאיר וחזון ישראל, ירושלים 1990, עמ' 243.

הממשלה באותו שלב. הרמטכ"ל, על-פי עדותו, פנה אל ראש הממשלה ושר הביטחון כמעט בנויפה:

ביקשתי ממנו נמרצות שלא לעשות זאת [להציג ספקותיו לצרפתים] ולחכות לסיום ביקורה של המשלחת הצרפתית ולשמיעת הצעותיה המגובשות. בקלות אפשר עכשיו לכבות את האש הדלה של נכונות ממשלת צרפת למערכה צבאית נגד נאצר; אך להצית אש כזו מחדש - אי-אפשר. אמרתי לבן-גוריון כי לדעתי הוא גם מגזים בחששותיו מפני סכנת ההפצצות ... יתכן שבדברי עם בן-גוריון נקטתי טון חריף מדי, אך איני מצטער על כך.⁹

ראש הממשלה ושר הביטחון לא רק שלא התרעם על הרמטכ"ל, הוא אף רשם ביומנו את דברי דיין, כמו ציפה להם. יתר על כן, לא רק שלא עצר את ההכנות הצבאיות, הוא אף המשיך לעודדן.¹⁰

ב-2 באוקטובר, ערב קודם לשיחה שבה שכנע דיין את בן-גוריון לא לעצור את המהלך הצבאי המשותף המתגבש עם צרפת - לאחר שהמשלחת בראשותה של גולדה דיווחה לראש הממשלה, ובמקביל להתייעצות השרים שזומנה באותו ערב ולפני נייר ההסתייגויות' שלו שנרשם ב-3 בחודש בבוקר - אישר בן-גוריון לדיין (על-פי בקשתו של האחרון) לכנס את המטה הכללי למתן 'פקודת התראה' למלחמה.¹¹

פגישתו של ראש הממשלה ב-3 באוקטובר עם המשלחת הצבאית הצרפתית שהביא עמו דיין נשאה אופי צבאי-אופרטיבי 'נינוח'. בן-גוריון לא העלה בפני הצרפתים את חששותיו, כפי שביקש דיין. ב-4 בחודש התקיימה פגישה נוספת ובה סיכם בן-גוריון עצמו עם לואי מנג'ן (Mangin), עוזרו של שר ההגנה הצרפתי, את אופי התיאום בין משרדי הביטחון/ההגנה של שתי המדינות. באותו יום אישר ראש הממשלה גם את סיכומיו של דיין עם המשלחת הצרפתית להמשך התכנון הצבאי המשותף.¹²

המהלך הצרפתי-ישראלי עבר זה מכבר את שלב הגישושים הראשוניים. הנשק הצרפתי שעליו סוכם בוועידת סן ז'רמן ('משלוח צידון') החל לעשות דרכו ארצה, נקבעו קציני קישור לזרועות ולחילות השונים, ובצה"ל החלו ההכנות במלוא המרץ.¹³

9. לפי יומן בן-גוריון מאותו יום (3 באוקטובר), הוזמנו לשיחה זו דיין וגולדה. דיין כתב כי בא עם פרס בלבד, אבני דרך, עמ' 242. בסיכום הפגישה עם המשלחת הצרפתית שנערכה מיד עם תום השיחה המקדימה, רשום כי פרס נכת, גולדה לא. ילה"ר, 30 בספטמבר 1956. סיכום דברים בפגישת ראש הממשלה עם נציגי צרפת ב-3 באוקטובר, ילה"ר, 10 באוקטובר 1956; מ' דיין, אבני דרך, עמ' 242-243.

10. יומן בן-גוריון, 3 באוקטובר 1956, אב"ג.

11. מ' דיין, אבני דרך, עמ' 241-242.

12. ראה יומן בן-גוריון, 4 באוקטובר 1956, אב"ג. סיכום הפגישה כפי שרשם יצחק נבון, מזכירו המדיני של ראש הממשלה, מצורף לילה"ר, 4 באוקטובר 1956; מ' דיין, אבני דרך, עמ' 244.

13. על משלוחי הנשק ראה יומן בן-גוריון, 8-9, 15 באוקטובר 1956, אב"ג. על ההתוועדות בסוור ראה בדו"ח המפורט של ראש לשכת הרמטכ"ל בילה"ר: 'ועידת סבר', 21-25 באוקטובר 1956. ראה גם מ' בראון, אתגר ותגרה, פרקים כז-כט.

דיין הצטייר באותם ימים של ראשית אוקטובר כמנהיג המרכזי בצד הישראלי בכל הקשור למגעים עם צרפת, וכמובן בכל הקשור להכנת הצבא. ככל שהתקדמו ההכנות למלחמה נעשה מעמדו של דיין איתן יותר. 'חלוקת העבודה' היתה ברורה: דיין המשיך לדחוף למלחמה בעוד שבן-גוריון מאשר את צעדיו בד בבד עם ההשגות והשאלות הקשות שהוא מעלה. חלוקה זו נמשכה גם בזמן ההתוועדות בסוור ועד לחתימת ההסכם המשולש ב-24 באוקטובר.¹⁴

ברקע נותרה באותם ימים בעיה מרכזית שהיתה משותפת לישראל ולצרפת: מקומה של בריטניה במלחמה הצפויה. השתיים רצו, כל אחת מסיבותיה שלה, כי בריטניה תיטול חלק במהלך הצבאי המשותף. בן-גוריון ביקש לנטרל את הסכנה שבריטניה תתייצב נגד ישראל. לחשש הישראלי היה על מה להסתמך. בידי הבריטים אכן היתה תכנית אופרטיבית: כלקה מאירועי מארס 1956 בירדן - הדחת סר ג'ון גלאב (Glubb) מייסדו ומפקדו של הלגיון הירדני - הוחלט בלונדון להגן על משטרו של חוסיין בפני מתקפה ישראלית אפשרית. חלק מן התכנית היה הפעלת ציר עירק-ירדן. החלק האחר הצבאי-בריטי כונה 'קורדאג' (Cordage). ראשי המטות של הצבא הבריטי אימצו רעיונות כלליים של גלאב, ואישרו בסוף ינואר 1956 את תכנית 'קורדאג', שפרטיה גובשו בידי ועדת התכנון המשולב (JPC) של הצבא. התכנית עסקה במתקפה בריטית על ישראל על מנת להגן על ירדן. הצבא הבריטי יפעל באופן הבא:

1. ניטרולו של חיל האוויר הישראלי בבסיסיו.
2. הפצצת כוחות הקרקע מן האוויר.
3. פעולות פשיטה על נקודות חיוניות לאורך החוף הישראלי.
4. מצור ימי בן שישה חודשים.

המתקפה תבוסס על נושאות מטוסים שבסיסן בקפריסין. בבריטניה הניחו כי גם אם תכבוש ישראל חלקים מירדן, הרי מצור בן שישה חודשים ישכנע אותה לסגת ולהסכים לפתרון של שלום. על דיין היה לתת מענה גם לסכנה הבריטית שבן-גוריון ראה אותה ובצדק כמוחשית יותר מהסכנות האחרות.

אשר לצרפת, שם העריכו כי לא יהיה זה נכון או רצוי לסגת מן ההיערכות הצבאית המתקדמת האנגלית-צרפתית בים התיכון לקראת המלחמה במצרים.¹⁵ הפתרון לבעיותיהן של ישראל וצרפת היה ברור: שיתופה של בריטניה במהלך. אך כיצד עושים זאת בשעה שבריטניה מבקשת להיראות כמי שבא להושיע ולא כתוקפן, ואף מסרבת למגע ישיר עם ישראל? בתשובתו לדברי דיין שניסה למנוע ממנו מלהעלות את ספקותיו לפני הצרפתים, חשף בן-גוריון את הנקודה המרכזית שהטרידה אותו ערב המלחמה: התנהגותה של בריטניה. כאן לא עזרו גם דברי

14. שם, שם. דיון בהיבט הצבאי של התוועדות זו ראה מ' גולני, מלחמת סיני 1956, פרק ח.

15. בעניין החשש הישראלי מבריטניה ראה דברי בן-גוריון בהתייעצות פנימית של המשלחת הישראלית בוועידת סוור, ילה"ר, 23 באוקטובר 1956. על התכנון הבריטי ראה: PRO, DEFE 4/82, COS 12 Meeting 26.1.1956. על עמדת צרפת ראה: K. Kyle, *Suez*, London 1991, p. 260

ההרגעה של דיין. היה ברור לרמטכ"ל, כי יהיה עליו לסייע בפתרון בעיה זו אם רצונו שבן-גוריון יאשר את מהלך המלחמה היוזמה.¹⁶

מכאן עבר מרכז האירועים תחילה אל דיוני מועצת הביטחון של האו"ם; משאלה הסתיימו ב-14 באוקטובר ללא תוצאות של ממש עברה זירת ההתרחשויות אל קו לונדון-פריס-ירושלים. הצרפתים השקיעו מאמצים גדולים לשכנע את ישראל לשחק את התוקפן ואת בריטניה לרכך את 'תנאי המשחק' שלה. בישראל מצאו הצרפתים את דיין נכון לסייע.¹⁷

בפגישה שנערכה ב-16 באוקטובר 1956 בארמון מאטיניון, מעונו הרשמי של ראש ממשלת צרפת, בין אנתוני אידן (Eden), ראש ממשלת בריטניה וסלווין לויד (Lloyd), שר החוץ בממשלתו, לבין מולה ופינו הצרפתים סוכם על 'תכנית העילה הישראלית'. הצרפתים הוציאו מאידן הבטחה בכתב כי לא ייתקוף את ישראל אם זו תותקף בידי ירדן. גם אם התחייבות זו לא היתה חד-משמעית ועדיין היה בה פתח להתערבות בריטית ממזרח במקרה שישראל תתקוף את ירדן ללא פרובוקציה סבירה לדעת הבריטים, היא אפשרה לצרפתים לפנות לישראל בהצעה לפעול על-פי רעיון העילה, דהיינו להסכים למהלך משולש צרפתי-בריטי-ישראלי.¹⁸

בשעות הבוקר המאוחרות של ה-16 באוקטובר, כאשר בעקבות הפגישה בצ'קס - פגישת אידן-שאל ב-14 באוקטובר במעונו הכפרי של ראש ממשלת בריטניה, שבה קיבל אידן את רעיון 'העילה הישראלית' שהביא עמו שאל - והפגישה המתנהלת מזה מספר שעות בארמון מאטיניון היה ברור מה הן המגמות של בריטניה, הגיעו במפתיע אל משרדו של יוסף נחמיאס (ראש משלחת משרד הביטחון בצרפת) בפריס מוריס שאל, אבל תומא, לואי מנג'ן ואנדרה מרטן (Martin), המשנה למפקד חיל האוויר הצרפתי. הארבעה הביאו הזמנה רשמית ממולה לבן-גוריון לבוא לפריס כדי לסכם מהלך שישיע את רצונו של שלוש השותפות.¹⁹

אלא שעוד לפני שהגיעה ההזמנה הצרפתית לישראל, יצאה משם הצעה דומה לפגישה משולשת. בבוקר ה-16 בחודש קיבל פרס בתל-אביב את מברקו של נחמיאס (שיצא ב-15 בחודש) ובו עיקר הפרטים על הסיכום בצ'קס יום קודם לכן: ישראל תהיה העילה להתערבות האנגלית-צרפתית. פרס חשש כי 'בזעמו יסתלק בן-גוריון מכל העניין מבלי לבדוק את סיכוייו כהלכה'. כמו ברגעי שפל קודמים בדרך אל המלחמה זקוק היה פרס לדיין על מנת להציל את תכנית-המלחמה המשותפת שלהם. הרמטכ"ל היה באותו בוקר בפיקוד דרום, שם אושרה 'פקודת קדש 1 הסופית' שדיין החל לגלגלה בראשית החודש. בשיחה טלפונית, שבה הסתפקו השניים ברמזים

16. פרס גורס היום כי היה מידע, שנמסר לו ולבן-גוריון בלבד (ללא ידיעת דיין), כי אכן הבריטים עלולים לתקוף את ישראל אם זו תסכן את ירדן. ראיון עם המחבר, 12 בנובמבר 1991.

17. על השתלשלות המאורעות בזירה המדינית הבינלאומית בין ה-4 באוקטובר ל-21 בו ראה בפירוט רב אצל: S. Lucas, *Divided We Stand*, London 1991, Chaps. 17-21.

18. הבטחות אידן לצרפתים ב-16 באוקטובר מצוטטות אצל לוקאס, שם, עמ' 239-240.

19. מ' בר-און, אתגר ותגרה, עמ' 243.

מסיבות של בטחון קָשר, גובש האופן שבו יובא המברק לידיעתו של בן-גוריון. פרס הצמיד פתק למברק מנחמיאס ועלה לירושלים אל לשכת ראש הממשלה. בפתק כתב מנכ"ל משרד הביטחון לשר הביטחון:

בשיחה טלפונית שנעשתה בהכרח ברמזים ביקש הרמטכ"ל למסור לך:
 א. אין הוא נוטה להפריז בסכנה האווירית המצרית, וסבור שבליט ברירה נוכל לספל בה בעצמנו. ברם נראה לו, שיש לבקש מהצרפתים שותפות שלהם מִיד בהתחלה בהשמדת האוויריה המצרית, בין אם על ידי מטוסים ובין עם על ידי טייסים.

ב. הוא אינו שולל האפשרות החדשה [ישראל כעילת התערבות לבריטניה ולצרפת] (אם כי איני בטוח שהוא הבין אותה במלואה בגלל אמצעי הקשר) אך לדעתו יש לברר מִיד השאלות הבאות:
 - מתי יתערבו? [הכוחות האנגליים-צרפתיים].

- היכן יתערבו?

- איך יתערבו?

אם תהיה מובטחת התערבותם כעבור 24 שעות מהתחלת הפעולה בשטח מצרים, הוא רואה בזה מעלה גדולה.

על אף הניסיון לרכך את ההצעה הצרפתית ולרמוז כי גם אם תדחה אותה ישראל אפשר לפעול לבד, היתה תגובתו של בן-גוריון נזעמת. פרס כתב:

הוא [בן-גוריון] ראה בהצעה את מיטב הצביעות הבריטית ... והרצון להרע לישראל בצבץ מתוכה יותר מהנכונות ההחלטית לחסל הדיקטטורה במצרים.²⁰

באותו ערב, עם שובו מפיקוד הדרום, נפגש דיין עם פרס על מנת לדון בהצעת העילה 'בטרם יוכלו ... לקבע עמדתם אותה יטיפו אחר כך לזקן'. השניים סיכמו כי יש להטיל על נחמיאס לבדוק בפריס את הנקודות הבאות שתעזורנה, קרוב לוודאי, לשכנע את בן-גוריון:

א. כל המהלך צריך להיחתם בצורה רשמית ומחייבת במגע ישיר בין שלוש השותפות. המגע יכול להיות גם חשאי 'ובעל אופי של אינטריגה מבויימת שתופיע כלפי חוץ אחרת'.

ב. על בריטניה להכיר בעיקרון שישראל תהיה חופשית לגמול לירדן במלחמה ברגע שמדינה זו תתקוף את ישראל או אפילו תטרידה בשעה שזו תהיה עסוקה במלחמה במצרים. על ישראל להיות בטוחה כי המטרה האמיתית של בריטניה היא סילוקו של נאצר וחיסול הצבא המצרי - ושלא יפנו לפתע נגד ישראל או ילחצו עליה בניגוד למוסכם.

20. ש' פרס, 'ליל ההחלטה', עמ' 53-54; 'ילהר', 16 באוקטובר 1956; מ' בר-און, אתגר ותגרה, עמ' 241-242.

ג. יש להבטיח מראש הסכמת הצדדים לחלוקת פירות הנצחון - ישראל תעמוד על סיפוח שטחים עד קו רפיח-אבו-עגילה-א-טור ואולי גם עד לתעלה. השניים כיוונו היטב לבעיות שהטרידו את ראש הממשלה. עוד פרס ודיין משוחחים, 'עיכל' בן-גוריון את מברקו של נחמיאס. הוא הורה לפרס להבריק לנחמיאס, כי

אנו מוכנים לשתף פעולה עם צרפת ואנגליה ... מוכנים לעיין גם בתכנית פעולה משותפת עם צרפת לבדה בתנאי שאנגליה לא תפריע. לא נראית לנו ההצעה שצרפת ואנגליה יבואו להפריד בין שני הצדדים.²¹

בן-גוריון הסכים בשלב זה למסגרת, עדיין לא לתוכן. משנודע כעבור שעה קלה כי מתקיימת פגישה בפריס בין ראשי הממשלה של צרפת ובריטניה שלח בן-גוריון לנחמיאס מברק נוסף (דרך פרס):

בקשר לבואם של נציגי אנגליה וצרפת לפאריס עליך להתקשר מיד עם הצרפתים ולשאול אותם אם בא בחשבון לעשות את הפגישה למשולשת. נציגי ישראל מוכנים לבא מיד תוך שמירה מוחלטת על סודיות. דרגת נציגי ישראל תהיה באותה רמה של נציגי אנגליה וצרפת [דהיינו, הוא עצמו מוכן לבוא]. עליך לעשות מאמץ עליון בכדי להתקשר עמם מיד ולהבריק מיד תשובה הביתה.

לפי יומן לשכת הרמטכ"ל (דיין): 'שמעון פרס נשם לרווחה. הדלת נשארה פתוחה, שביבי התקווה עוד דולקים; יש להפיח בהם להבות'.²² שני הצדדים הסכימו, אם כן, לפגישה המשולשת עוד בטרם הגיעו המברקים מירושלים לפריס ובכיוון ההפוך. כעת לא נותר אלא לקבוע את לוח הזמנים לפגישה זו ולהתגבר על המחלוקת בשאלת 'העילה'. הצרפתים הטילו את הכדור אל מגרשה של ישראל. פיננו ובורז'ס-מונורי זימנו את נחמיאס לשיחה ב-16 בחודש בערב והבהירו לו כי אין אופציה אחרת זולת 'תכנית העילה' - הבריטים לא יסכימו לתכנית אחרת ובלי בריטניה אין מלחמה. יחד עם זאת, ניסו השניים להרגיע בהבטחה כי ישראל לא תיפגע מפעולה זו, גם לא מידיה של בריטניה. ב-17 באוקטובר הגיעה ההזמנה הרשמית ממולךה ואליה צורף דו"ח על סיכום הפגישה האנגלית-צרפתית מיום האתמול. לאחר התייעצות קצרה עם אשכול, גולדה, דיין ופרס (השניים האחרונים, והם בלבד, הכירו את התמונה במלואה), השיב בן-

21. ילח"ר, 16 באוקטובר 1956; מ' בראון, אתגר ותגרה, עמ' 242; יומן בן-גוריון, 16 באוקטובר 1956, אב"ג; ראה גם: י' עברון, סואץ 56 במבט חדש, תל-אביב 1986, עמ' 88-87; M. Challe, *Notre révolte*, Paris 1968, p. 26

22. מברק בן-גוריון לנחמיאס, 16 באוקטובר 1956, מ' בראון, אתגר ותגרה, עמ' 242. על תגובת פרס למברק זה, שם.

גוריון בחיוב על ההזמנה, תוך הדגשה נוספת כי הוא שולל את תכנית העילה האנגלית-צרפתית.²³

דיין, שלמד בינתיים את הרעיון האנגלי-צרפתי (שלא היה לגמרי חדש לו מאחר שעלה כבר בוועידת סן ז'רמן בסוף ספטמבר 1956), הקדים לבוא אל בן-גוריון על מנת לשכנעו לקבל את רעיון העילה. לדעת הרמטכ"ל שתי המעצמות אינן זקוקות לכוחה הצבאי הממשי של ישראל, אך '... אנו הנמצאים במצב מלחמה מתמיד עם נאצר ... לנו אין כל קושי במציאת עילה למלחמה ... ואם באמת העילה היא הסיבה היחידה שמביאה את הבריטים לשתף אתנו פעולה, עלינו לשלם את המחיר הנדרש'. דיין הציע לנקוט מול הבריטים מדיניות של 'איום - תשלום' כלשונו. האיום - בכניסת ישראל לירדן כדי להרתיע את עיראק מפני כניסה לשם, או כדי להגיע עמה להסדר על חלוקת ירדן בינה לבין ישראל. התשלום - 'דמי כניסה לברית אנטי-נאצר[ית] ע"י מתן העילה למלחמה'. דיין לא הסך גם בטיעונים שידע כי ידברו אל לב בן-גוריון שרשם לעצמו: '... אם יעמדו הצרפתים בדיבורם ויבטיחו לנו את הים, ואם יציבו הבריטים נושאות מטוסים בחיפה לשם הגנת נמ. עליה, ואם יתחייבו להכנס לסכסוך לבטח ובזמן נקוב, היה משה [דיין] הולך לקראת ההצעה ...'. בן-גוריון, כמנהגו, לא הראה כל סימן כי השתכנע.

הרמטכ"ל, באין מוצא אחר, הזכיר לראש הממשלה: אתה, בן-גוריון, אמרת שנלך להילחם במצרים לברנו, גם ללא עזרת אחרים, אם יהיו לנו נשק ובעלת-ברית מערבית. עתה לא זו בלבד שיש לנו כל אלה, אלא 'שהמערב נלחם אתנו ולצידנו, מסייע לנו בציד, באוירה ולבסוף גם במתקפה. איך ניישב כוונתנו לעשות המלאכה לבד עם סרובנו לעשות זאת בתנאים יותר קלים, ותוך אבטחה פוליטית היקפית כמעט?'. בן-גוריון לא הגיב, אך החליט לצאת לצרפת. תגובתו המפורשת לדברים אלה באה מאוחר יותר בוועידת סוור עצמה. הערכתם של דיין ופרס, שראשיתה באביב 1956, כי בן-גוריון ילך למלחמה עם בעלת-ברית מתאימה שתיתן לישראל נשק וגיבוי מדיני, לא הכזיבה עד לשלב הזה.²⁴

ב-18 באוקטובר הגיעה לישראל תגובתו של מולה למברק של בן-גוריון. ראש ממשלת צרפת חזר והזמין את ראש ממשלת ישראל, על אף דעתו של האחרון על התכנית האנגלית-צרפתית, לפגישה המשולשת בפריס. בן-גוריון החזיר: הוא יגיע בלוויית משלחת קטנה ביום א', 21 באוקטובר. מיד כונסה התייעצות אצל ראש הממשלה בהשתתפות גולדה, אשכול, דיין ופרס. אל התייעצות זו צורף גם ספיר (שבן-גוריון חשב לצרפו למשלחת). סוכם בה כי ראש הממשלה ושר הביטחון יצא לצרפת עם הרמטכ"ל ומנכ"ל משרד הביטחון, אליהם יצטרפו שם נחמיאס וארתור בן-נתן שנועד להחליפו. עם המשלחת יצאו גם עוזרו האישי ומזכירו הצבאי של בן-גוריון אל"מ נחמיה ארגוב, סא"ל מרדכי בר-און, ראש לשכת הרמטכ"ל, כמזכיר

23. על חילופי המברקים בין בן-גוריון לבין מולה, ראה ש' פרס, 'ליל ההחלטה', עמ' 52; מ' בר-און, אתגר ותגרה, עמ' 244-246.

24. ילה"ר, 17 באוקטובר 1956.

המשלחת, ורופאו האישי של בן-גוריון ד"ר פדה. עוד סוכם שדבר המשלחת יישמר בסוד. למליאת הממשלה לא ייאמר דבר בעניין זה.²⁵

ב-21 בחודש בערב התכנסה המשלחת הישראלית בלשכתו של פרס במשרד הביטחון. משם היא יצאה לחצור. דיין דיווח לבן-גוריון על שיחותיו באותו בוקר עם הנציגים הצרפתים הבכירים (שאל ומנג'ן), שבאו ללוות את המשלחת הישראלית, ועל עמדתם של הבריטים בעניין המהלך המשותף. ברור היה באותו ערב בידי מי מצויה מרב האינפורמציה על כל הצדדים המעורבים. בן-גוריון לא היה שבע רצון מרעיון העילה. הוא התרתח, 'לשם מה איפה הנסיעה? חוששני שזה רק עלול להרע יחסינו עם צרפת'. דיין לא הופתע מן התגובה. דחיפתו של דיין את בן-גוריון למלחמה היתה מחושבת עד לפרטים הקטנים. הרמטכ"ל עשה הכל על מנת שראש הממשלה, על אף הסתיגויותיו, יגיעו להתוועדות בסוור.

דיין ובר-און ציינו ביומן לשכת הרמטכ"ל, כי שאבו עידוד מכך שבן-גוריון הביא עמו בדרכו לצרפת ספרים העוסקים במצרי טיראן בימי קדם. עוד הוסיפו, כי כאשר החל להתלבט בזמן שהותם בוועידת סוור באשר לקשר היהודי-ישראלי ליוטבת (מצרי טיראן), הבינו כי נפל הפור ויוצאים למלחמה. הם לא ציינו כי את הספרות הרלוונטית בנושא הביא לראש הממשלה ושר הביטחון לא אחר מאשר הרמטכ"ל. בן-גוריון רשם ביומנו: 'משה [דיין] הביא אתו שני ספרים של ב.צ. [דינור] ושל ברסלבסקי הדנים על טיראן. שניהם משובשים כי לא לקחו מהמקור (פרוקופיוס) אלא מיד שניה'.²⁶

בן-גוריון המשיך להתלבט גם בזמן הנסיעה לצרפת. במטוס אמר לשאל ולמנג'ן כי: 'אם בדעתכם להציע לנו את ההצעה הבריטית [שישראל תשמש כעילה להתערבות האנגלית-צרפתית], תהיה התועלת היחידה של נסיעתי לצרפת שאכיר את ראש ממשלתכם'. לא דובר שוב, על-פי המקורות שבידינו, בהזדמנות זו על תוכן ההצעה הבריטית. אך דומה כי לא רק סיפור העילה עמד מאחורי תגובה זו, אלא גם העדרה של התחייבות בריטית ברורה בעניין ירדן. עם בעיה לא פתורה זו, אך עם רמטכ"ל ומנכ"ל משרד הביטחון הנחושים בדעתם לעשות הכל כדי שההתוועדות תצליח, הגיעה המשלחת הישראלית לפריס ביום שני, 22 באוקטובר בבוקר. ביומן לשכת הרמטכ"ל סוכם המצב לאחר הנחיתה ולפני תחילת השיחות: 'יש לקבל התחייבות מוסמכת מאנגליה כי בגבולותיה המזרחיים של ישראל לא יחול שינוי בעת הפעולה נגד מצרים וכי אם ירדן תתקיף או עיראק תיכנס לירדן וישראל תלחם נגדן ותכבוש משטחיהן, לא תבוא אנגליה לעזרתן'.²⁷

25. ילה"ר, 18 באוקטובר 1956; מ' בר-און, אתגר ותגרה, עמ' 244-246.

26. יומן בן-גוריון, 22 באוקטובר 1956, אב"ג; מ' דיין, אבני דרך, עמ' 254-255, 263-264; מ' בר-זהר, בן-גוריון, ג, תל-אביב 1987, עמ' 1232-1247. איש לא ציין כי דיין הוא שדאג להביא את הספרים. אגב, בילה"ר צוין כי בשעה שהמשלחת התכנסה במשרד הביטחון 'ישראל בר גיסה לרחת והורחק משם'. שם, 21 באוקטובר 1956.

27. יומן בן-גוריון, 22 באוקטובר 1956 (רישום מאוחר), אב"ג; ילה"ר, 21 באוקטובר 1956.

אשר להכנות באותם ימים בצה"ל: דיין לא זנח מאז שובו מוועידת סן ז'רמן ועד ערב היציאה לסוור גם את ההכנות בדרג הצבאי. הוא ניצל היטב את עובדת היותו האישיות האחת והיחידה ששלטה היטב הן בצד המדיני והן בצד הצבאי של התכנון המשותף. ערב ועידת סוור כבר היה הצבא בשלבים מתקדמים מאוד של תכנון המלחמה היוזמה נגד מצרים.

ההיערכות בצה"ל לקראת מלחמה יוזמה החלה במקביל להמשך המאמץ המדיני. ב־2 באוקטובר 1956 בערב, שעות אחדות לאחר ששב מצרפת, כינס הרמטכ"ל את המטה הכללי למתן פקודת ההתראה הראשונה למלחמה היוזמה בידי ישראל וצרפת.²⁸

לראשונה שותף המטה הכללי כולו, אף כי באופן מאוד חלקי, בסוד ההכנות לפעולה משותפת עם צרפת והאפשרות להצטרפותה של בריטניה. היו במטה שכבר ידעו משהו מן המתרחש: כך ראש אג"ם האלוף מאיר עמית, עוזרו אל"מ עוזי נרקיס ששותף בהכנות לבואה של המשלחת הצבאית הצרפתית והעבודה עמה בארץ, וראש אמ"ן האלוף יהושפט הרכבי. חברי המטה הכללי לא הוכנסו אל פרטי הדיון המדיני וההסכמים (גם הצבאיים) שעליהם דובר עם צרפת ובעקיפין גם עם בריטניה. לעובדה זו היה ביטוי משמעותי, מאוחר יותר, במלחמה עצמה.²⁹

לפני מתן פקודת ההתראה, תיאר דיין למטכ"ל את הרקע המדיני בכללותו. הוא ציין כי הצרפתים משיקולים פוליטיים יעדיפו שיתוף פעולה צבאי עם בריטניה על-פני שיתוף כזה עם ישראל. לפני ה־15 באוקטובר (מועד תום הדיונים במועצת הביטחון), העריך דיין, לא תיפול הכרעה אצל הצרפתים; וממשלת ישראל לא תצא למלחמה לפני שתיפול הכרעה בצרפת. דיין לא ויתר, כדרכו, על האופציה העצמאית והדגיש כי אין ישראל קשורה בהכרח להחלטה הצרפתית. הוא לא היה יכול לגלות למטכ"ל כי למעשה, על-פי גישת בן-גוריון, אין לה לישראל אופציה אחרת זולת מלחמה משותפת עם צרפת.

את הצורך בפקודת התראה הסביר כך: 'הצעדים המכינים, שעלינו לעשות מיד, לא יחייבו את ממשלת ישראל בהכרעה, אבל עלינו לעשות את כל הדרוש כדי שאם יוחלט בחיוב נהיה מוכנים. ... גישתו של בן-גוריון ושרים אחרים - חיובית. עדיין אין החלטת ממשלה. יש רק הוראה לצבא, לעשות את ההכנות הדרושות'.³⁰ הוא לא

28. ישיבת המטה הכללי, 2 באוקטובר 1956, א"צ 847/62/32; ראה גם מ' דיין, אבני דרך, עמ' 241; פקודת 'קדש 1' (סופית), אג"מ/מבצעים, 16 באוקטובר 1956, א"צ 04/01/06/01; ילה"ר, 3 באוקטובר 1956.

29. רק שלושה קצינים אלה היו מעורבים באופן משמעותי בהכנות למלחמה, הן בהיבט המדיני והן בזה הצבאי. השאר עסקו בנושא בצרפת (אל"מ יובל נאמן סגן ראש אמ"ן, ואל"מ עמנואל נשרי נספח צה"ל בפריס) או שעורבו בו חלקית בלבד (סא"ל ישעיהו גביש רמ"ח מבצעים באג"ם, וסא"ל שלמה גזית שמונה לקצין הקישור עם הצרפתים). ראה: דו"ח עמית מפגישותיו בצרפת, ילה"ר, 15 באוקטובר 1956; ראיון המחבר עם עמית, 18 בדצמבר 1990; זכרונות ע' נרקיס, חייל של ירושלים, תל-אביב 1991, פרק רביעי.

30. ילה"ר, 3 באוקטובר 1956; מ' דיין, אבני דרך, עמ' 241.

סיפר כי פקודת ההתראה היתה יוזמה שלו שבן-גוריון אישר אותה. יוזמה זו השתלבה בלחץ שהפעיל הרמטכ"ל על ראש הממשלה.

אשר להנחיות לתכנון שנתן הרמטכ"ל בפקודת ההתראה:³¹

א. 'ישראל לוחמת מן התעלה ומזרחה, ולא מעבר לתעלה'. מעניין תיאור מרחב הלחימה: 'מן התעלה ומזרחה ...' ולא מגבול ישראל מערבה עד לתעלה. המחשבות על 'פעולה מן הסוף' או 'גלגול השטיח לאחור', כפי שכינה זאת עמית, לא היו זרות למטה הכללי עוד לפני הצורך לעצב תכנית מבצעית שביסודה אילוצים מדיניים. ברגעי המשבר בהתוועדות המשולשת בסוור, כשלושה שבועות מאוחר יותר, השתמש דיין ברעיונות אלה על מנת להציל את הוועידה שעמדה בפני פיצוץ.³²

ב. הפעולה תהיה סימולטנית לזו של צרפת ושל בריטניה (שכוחותיה יגנו את תכנית התקיפה על ישראל) ממערב לתעלה. בעניין זה לא השיגה ישראל את הסכמתם של הצרפתים שכבר בסן ז'רמן ביקשו פתיחה ישראלית שבעקבותיה תבוא התערבות אנגלית-צרפתית. גם אחר-כך המשיכו הצרפתים להתנגד בעקביות לאופציה הסימולטנית.

ג. על המלחמה להיות מהירה וקצרה. דיין הדגיש כאן את הסכנה שבהגעתם למצרים של טייסים 'מתנדבים' מארצות קומוניסטיות. יש לזכור כי למצרים עדיין לא היתה יכולת להפעיל את הציוד החדש שברשותה, בעיקר את המטוסים החדשים מדגם מיג 15 ומיג 17, שאותם רכשה ב'עסקה הצ'כית'.³³

בשני הסעיפים האחרונים נתן דיין 'תרגום' צבאי מבצעי לחששותיו של בן-גוריון: גם גיבוי צרפתי, גם הימנעות בריטית (כולל גיבוי בעקיפין בעצם העובדה שבריטניה תתקוף את מצרים) וגם פתרון לבעיה האווירית. ברור היה לו, שללא אלה לא יאשר ראש הממשלה את המהלך המשותף למלחמה במצרים.

ד. תכנית המלחמה תתבסס על התכניות הקיימות בצה"ל. הבסיס למלחמה במצרים היתה תכנית 'ספיח' המוגדלת ('מקבת') שכללה את כיבוש עזה, צפון סיני ומצרי אילת והיתה אז התכנית המבצעית בתוקף. הרמטכ"ל הורה להכין תכניות לכל החזיתות האפשריות: גם לירדן, סוריה ולבנון במקרה שהמלחמה תתפשט גם לשם.³⁴

ה. מגמת צה"ל במהלך היזום: להגיע עד קו רפיח-מצרי אילת, ואולי גם להימצא זמנית על הגדה המזרחית של התעלה. דיין עבר כאן לכאורה על איסור של בן-גוריון שסירב לדבר על נוכחות ישראלית בתעלה. אלא שהתכנון, בניגוד לביצוע, היה בתחום סמכותו של הרמטכ"ל. דיין הבין היטב את השפעת התכנון הקיים על קבלת ההחלטות בהמשך.

31. פקודת ההתראה לפי: 'לה"ר, 3 באוקטובר 1956; מ' דיין, אבני דרך, עמ' 241-244.

32. 'גלגול השטיח לאחור' לפי הראיון עם עמית, 18 בדצמבר 1990.

33. 'שטייגמן, מבצע קדש, תל-אביב 1986, עמ' 100-103. המחבר מביא השוואה מעניינת בין חילות האוויר של ישראל ומצרים ערב המלחמה.

34. ראה אג"ם/מבצעים, תכנון אופרטיבי בתוקף, 10 באוגוסט 1956, א"צ 1034/65/133.

ו. יום ה'ע' (יום תחילת המלחמה) צפוי החל מ־20 באוקטובר. ההנחה היתה שהמלחמה לא תימשך יותר משלושה שבועות.
 ז. יש להיכנס מִיד למצב של כוננות מרבית (דיין דיבר למעשה בעיקר על התכוננות) ולהכין את כל הדרוש עד ה־20 באוקטובר: תכניות, ציוד צבאי, המשק האזרחי וכד'.³⁵

הנחיות אלה לא השתנו (למעט הנחיה ב') בגירסאות השונות של התכנון עד למלחמה עצמה כחודש מאוחר יותר. את הנכונות במטה הכללי, למשמע הדברים, למהלך של מלחמה יזומה תיאר דיין כך: '... לא רק שלא נרתעו ממנה אלא אף ששו לקראתה. ... גלגלי המכונה החלו לנוע ...'.³⁶

לצה"ל היו, על־פי התכנון הראשוני הזה, יותר משבועיים להכנות. בפועל נמשכו ההכנות קרוב לחודש. לא היתה זו 'כניסת הפתעה' למלחמה. יתר על כן, פקודת ההתראה באה באווירה של מוכנות נפשית ומבצעית בת למעלה משנתיים ומחצה לאפשרות שישראל תיזום מלחמה. בדרך־כלל נמצא את הטענה כי המלחמה הוכנה ברגע האחרון במצב של חוסר ודאות מוחלט, ולא היא. כך, למשל, מאיר עמית שסיפר לזאב שיף: 'זמן ההתחלה לא היה ברור. את פקודת ההתראה הסופית קיבלתי בשעה אחת אחר חצות בלילה שבין 24/10-25/10. משמע - היתה זו התראה קצרה לפני פתיחת המבצע ... היתה אי ודאות בכל התכנון'. לעומת זאת העיר בהמשך, כי 'חמש שנים [הוא הגזים, מוטב לומר: מעל לשנתיים] התכוננו לכל מצב. היו תיקים ותכניות אופרטיביות'.³⁷

ב־5 באוקטובר הוציא אג"מ/מבצעים את פקודת התכנון הראשונה: 'תכנון קדש, פקודת תכנון מס' 1' בחתימתו של רמ"ח מבצעים סא"ל ישעיהו גביש. כאן, ככל הידוע, נעשה השימוש הראשון בכינוי 'קדש'. היה זה על־פי הנחיית דיין, שדרש לעדכן ולשפר את תכנית 'ספיח' ('מקבלת') - 'תכנית המגירה' למתקפה ישראלית יזומה על המצרים בסיני.³⁸

בימים הבאים היו הרמטכ"ל וראשי האג"מ עסוקים באירועים סביב פעולת התגמול הגדולה בקלקיליה (מבצע 'שומרון', 11-12 באוקטובר). עובדה זו לא שינתה את לוח הזמנים של התכנון שנקבע עוד קודם לפעולה. אין זה המקום לדון בפרטי הפעולה עצמה; נציין כי על רקע ההכנות למלחמה שקדמו לפעולת קלקיליה ואלה שבאו

35. באוטוביוגרפיה שלו הוסיף דיין עוד כהנה וכהנה הנחיות שניכר בהן שנכתבו בדיעבד, כיוון שהן תואמות בדיוק את שאירע בפועל המלחמה. מ' דיין, אבני דרך, עמ' 243-244.

36. שם, עמ' 242.

37. זאב שיף, 'הביצוע והמציאות לעומת התכנון במבצע קדש', טיוטה למאמר/ראיון עם מאיר עמית (לא פורסם), ארכיונו האישי של עמית.

38. על 'ספיח' ('מקבלת'), ראה: מ' גולני, מלחמת סיני 1956, פרק ד. דיין כתב כי שם המבצע הוסב מ'ספיח' ל'קדש' ב־8 באוקטובר בקבוצת הפקודות הראשונה לקראת המבצע. מ' דיין, יומן מערכת סיני, תל־אביב 1966, עמ' 38; הנ"ל, אבני דרך, עמ' 245. פקודת תכנון 'קדש' פורסמה ב־5 בחודש. פקודת תכנון 'קדש' - פקודת תכנון מס' 1, אג"מ/מבצעים, 5 באוקטובר 1956, צה"ל, ארכיון מחלקת היסטוריה 10/04/7.

אחריה, היא היתה אילוץ שאיש לא שש אליו. ההנחיות של בן-גוריון לדיין היו להשתדל שלא להגיב בפעולות צבאיות על בעיות ביטחון שוטף לנוכח מאמץ הרכש הגדול של ישראל והכנותיה למלחמה. לאחר רצח שבוצע סמוך לסדום ב-5 באוקטובר כתב בן-גוריון: 'יותר ויותר אני נוטה עכשיו שלא נעשה הפעם [ההדגשה במקור] כל פעולה נגד ירדן ומצרים ... בסכסוך סואץ מוטב לנו להיות המקטרגים ולא הנאשמים'.

גם דיין לא היה מעוניין לפגוע בהכנות למלחמה יזומה, הכנות שעליהן טרח זה זמן רב. התעצמותן של פעולות התגמול בגבול עם ירדן במהלך ספטמבר 1956 איימו על המהלך הישראלי לקראת מלחמה יזומה, שדיין עמד במרכזו. בליל 11-12 בספטמבר תקף צה"ל את משטרת א-רהווה (מבצע 'יונתן'); בליל 13-14 בחודש נערכה פעולת תגמול על משטרת ע'רנדל בערבה (מבצע 'גוליבר'); אך ב-19 בספטמבר הורה אג"מ/מבצעים: 'על רקע הסכסוך הערבי-מערבי בסואץ ולאור פעולות התגובה האחרונות של כוחותינו, יש לעשות הכל כדי להמנע מתקריות לאורך הגבולות ... כוונת המטכ"ל לצמצם את הפטרולים לאורך הגבול עד למינימום ההכרחי והחיוני לאבטחת הישובים, תושביהם ורכושם ... כדי למנוע ככל האפשר תקריות גבול'.³⁹

ב-22 בספטמבר נהרגו ארבעה ממשתתפי סיור ארכיאולוגי ברמת רחל מאש הלגיון הערבי. בליל 25-26 בחודש תקף צה"ל את משטרת חוסאן (מבצע 'לולב'). בן-גוריון קיצץ בתכנית המבצע, וגם הרמטכ"ל פעל ללא ההתלהבות שהיתה אופיינית לו במקרים כגון אלה שנה בלבד קודם לכן. הוא היה טרוד בהכנות לוועידת סן ז'רמן עד שבן-גוריון עצמו היה צריך להאיץ בו לצאת ולסיים את ההכנות למבצע. אף כי מעשי התבלה והרצח נמשכו, גם לאחר הפעולה בחוסאן, הוחלט בינתיים שלא להגיב.⁴⁰ בשבוע שבין ה-3 באוקטובר ל-9 בו, הותקפו יעדים שונים בשטח ישראל. לשיא הגיעו הדברים ברציחתם של שני פועלים בפרדס סמוך לאבן-יהודה (ליד נתניה) ב-9 בחודש. אוזניהם נכרתו. הועזע בארץ היה גדול. לאחר התלבטות ארוכה יחסית, הוחלט להגיב.⁴¹

דומה כי אישור הפעולה נבע מאי-יכולתה של ישראל שלא להגיב, הן מחשש לתגובה בציבור הישראלי והן מחשש להתדרדרות נוספת בגבול עם ירדן. אף שבישראל רצו באוקטובר 1956 שקט - 'הבלגה', בלשונו של בן-גוריון - לא היתה ברירה אלא להגיב. צה"ל תקף את משטרת קלקיליה (מבצע 'שומרון').⁴² אין ספק כי הדאגה הגדולה שגילו ראש הממשלה והרמטכ"ל לנוכח הפעולה

39. יומן בן-גוריון, 6 באוקטובר 1956, אב"ג; סא"ל גביש, רמ"ח מבצעים, לאלופי הפיקודים וראשי האגפים במטה הכללי, אג"מ/מבצעים, 19 בספטמבר 1956, א"צ 7/58/776.

40. יומן בן-גוריון, 25-26 בספטמבר 1956, אב"ג; דברי דיין בעניין זה בישיבת המטה הכללי, 14 באוקטובר 1956, א"צ 32/62/847.

41. יומן האירועים, נספח א, אצל מ' גולני, מלחמת סיני 1956; 'ילה"ר', 10-11 באוקטובר 1956, אב"ג.

42. יומן בן-גוריון, 10 באוקטובר 1956, אב"ג.

בקלקיליה, והדיונים הרבים במיוחד שנערכו בעקבות המבצע, באו לא רק בגלל מספר הנפגעים הגדול (18 הרוגים, 68 פצועים), אלא גם מן החשש מפני אֶבְדֵן שליטה במצב, שהיה טמון בפעולה זו. אֶבְדֵן שליטה כזה משמעותו עלולה להיות מלחמה עם ירדן ואולי אף עימות צבאי עם בריטניה. תרחיש כזה היה יכול להיות הרה אסון בכלל ולמהלך המלחמתי המתוכנן נגד מצרים בפרט. הפעולה בקלקיליה לא היתה חלק ממהלך ההונאה שהיה בהכנה באותם ימים, אך טרם הושלם. בשלהי החודש, לאחר שנקבע יום ה'ע' והחל המאמץ להסתיר את מגמותיה של ישראל, השתלבה בו פעולה זו היטב, אך היה זה בדיעבד בלבד.⁴³

ל'תאונה' שאירעה לצה"ל (פעולת קלקיליה) לא היה כל קשר להכנות למלחמה שהחלו כאמור קודם לכן, היא אף בלמה את ההכנות למלחמה. ב-13 בחודש הוציא אג"מ/מבצעים פקודה לביצוע סיורים מכינים לקראת המלחמה. הסיורים אמורים היו להתבצע כולם בשבוע שבין ה'14-20 באוקטובר. כלומר עד ערב התאריך המשוער שבו תיפתח המלחמה. מטרת הסיורים: בדיקת עבירות לשריון מגבול ישראל לכיוון ציר ניצנה-רפית; בדיקת שדות המוקשים על הגבול; איתור דרכי גישה לחי"ר לכיוון מתחום אוס-כתף; בדיקת מעבר רכב לכיוון מתחום אוס-שיחן (מדרום לאוס-כתף). כמו-כן קיבל חיל הים התראה לקראת ביצוע סיור ימי לבדיקת האפשרות לנחיתה מן הים של כוח קטן באזור מפרץ א-טינה בצפון מערב סיני.⁴⁴

ב-16 בחודש סוכמה הפקודה הסופית - 'קדש 1'. באותו יום ערכו הרמטכ"ל וראשי האגפים במטה הכללי סיור במרחב פיקוד הדרום כדי לעמוד על בעיות הכוננות וההכנות למלחמה ולתת הנחיות להמשך התכנון בפיקוד. דיין דן עם אלוף הפיקוד, אל"מ אסף שמחוני, ואנשיו על פרטי התכנון המבצעי במרחב שבאחריותם.⁴⁵

למחרת סיור הרמטכ"ל, ב-17 בחודש, הוציא פיקוד הדרום את פקודת 'קדש' שלו לכוחותיו. ב-18 בחודש עשתה זאת אוגדה 38 שכבר הוכפפה לפיקוד הדרום, וב-24 בחודש אוגדה 77 (למעשה עדיין מפקדת גייסות השריון. האוגדה הוקמה פורמלית רק ערב המלחמה). משנפלה ההכרעה בסוור באותו יום, כבר הסתיים התכנון בצה"ל עד רמת האוגדה. הצבא היה מוכן להיערך לגיוס מהיר ולהעביר את הפקודות אל החטיבות שהיו ברובן המכריע חטיבות מילואים. עד תום השלב המדיני המכריע

43. על פעולת קלקיליה ראה: יומן בן-גוריון, 6, 10-11 באוקטובר 1956, כולל תחקיר למח"ט 202 סא"ל אריאל שרון; ילה"ר, 11-12 באוקטובר 1956, כולל דו"ח על דברי דיין בנושא זה בוועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ותחקיר נוסף שנערך באג"מ. דיון על הפעולה בישיבת המטה הכללי, 14 באוקטובר 1956, א"צ 847/62/32; פגישה סגורה של הרמטכ"ל עם עיתונאים, 11 באוקטובר 1956, א"צ 776/58/34. דיין הקדיש מקום רב ביומנו למבצע. בדיעבד הוא כינה אותו: 'סיומו של פרק', זה נכון, אך בדיעבד בלבד. מ' דיין, אבני דרך, עמ' 246-251.

44. תכנית סיורים שיבוצעו מעבר לגבול, אג"מ/מבצעים, 13 באוקטובר 1956, א"צ 328/65/24.

45. לשכת הרמטכ"ל, רל"ש הרמטכ"ל סא"ל בר-און לראשי האגפים, 11 באוקטובר 1956, א"צ 776/58/106; מ' דיין, יומן מערכת סיני, עמ' 55.

בוועידת סוור הצליח דיין להכין את הצבא למלחמה כדי שלא הסוגיה הצבאית היא שתעכב את ההחלטה לצאת למלחמה.⁴⁶

כשעמד הרמטכ"ל לצאת להתוועדות הסודית בסוור הוא גילה את דבר המשלחת לעמית, לאלוף דן טולקובסקי (מפקד חיל האוויר) ולא"מ שלמה להט (סגנו של טולקובסקי ומרכז הקישור האווירי עם צרפת). בלי שנכנס לפרטים באשר ליעדה של המשלחת (דבר שלא יעשה גם בהמשך), ביקש הרמטכ"ל מן הקצינים הללו לצייד את המשלחת בנתונים שיתמכו בתכנית העילה האנגלית-צרפתית. דיין החליט לצאת לסוור מוכן להיענות לדרישותיו של בן-גוריון בתחום ההגנה האווירית על מנת שראש הממשלה לא יוכל להיתלות בעניין זה ולדחות את התכנית המשותפת. הוא הסביר לשלושה, כי ברור לו שהצרפתים לא יסכימו לתקיפה סימולטנית. כיוון שכך, יש להתרכז בדרישה כי יפתרו את בעיית ההגנה האווירית של ישראל בשעה שצה"ל יתקוף לבדו. הצרפתים כבר הסבירו בהתוועדות בסן ז'רמן כי הם לא יוכלו לסייע לישראל במישרין, אך יוכלו להשאיל לה טייסות וטייסים שיופעלו באחריותה. דיין ביקש מן הקצינים להכין דרישה בסדר העדיפות הבא:

1. 'הפעלה של טייסות צרפתיות מישראל'.
 2. 'הפעלה של טייסות צרפתיות מקפריסין וצרפת בלי ה-F84' (כיוון שהמטוס הוא מתוצרת ארצות-הברית אפשר שתהיה מגבלה בהפעלתו).
 3. 'הפעלה כוללת של האויריה הצרפתית'.
 4. 'מה עלינו לדרוש בשטח הגנת נ.מ. כדי להבטיח את תל-אביב, חיפה ושדות התעופה שלנו, ולחשוב בין השאר על שימוש בנושאת מטוסים כגוף נ.מ. שיחנה בנמלינו'.
 5. 'האם קיימות דרישות אחדות שנוכל להגיש במקרה שלא ירצו [הצרפתים] להכנס לפעולה גלויה נגד מצרים וידחו כניסתם ב-48 שעות [כלומר ישראל תאלץ לאמץ את רעיון העילה של צרפת ובריטניה]'.
- דומה כי דיין היטיב להבין ערב הוועידה בסוור כי אין אופציה אחרת זולת זו של העילה, שבה רוצות בריטניה וצרפת. כבר בשלב זה, ושוב בלי לפרט, רתם את צה"ל לעניין העילה. מבחינתו חשוב היה שלא צה"ל יהיה זה שיעכב את ביצוע המהלך המשותף המותנה בעילה. הוא הכין את השלושה לבאות, אם תתקבל תכנית העילה: 'באם נסכים עם המערב על ההצעה שלהם נצטרך לעשות רוויזיה בתכניות שלנו'. אך מיד הרגיע וציין כי אפשר למצוא בתכנית גם יתרונות לישראל:

אם הבעייה של בריטניה תהיה שאנו נגיע לתעלה ואז הם יתקפו, נוכל לרוץ לתעלה עם כוח קטן ובמהירות ולא נמתח את הצירים הארוכים שרצינו [ב'קדש 1'], ובמקום זה נעדיף לדחוק את עצמנו תחילה לתוך עזה או אל-עריש ולגמור את בעיותינו המיידיות ליד הגבול. קדימה לתעלה נדחוק רק

46. פיקוד הדרום, פקודת 'קדש מס' 1' (סופית), 17 באוקטובר 1956, א"צ 1034/65/74; אוגדה 38, פקודת 'קדש מס' 1', 18 באוקטובר 1956, שם; מפקדת גייסות השריון, פקודת 'קדש מס' 1', 24 באוקטובר 1956, שם.

Casus Belli ולא כוחות של ממש ואם יסתובבו שם ארבעה ג'יפים ויעשו הרבה אבק זה יוכל להספיק ונוכל לעשות זאת מייד ב'ע' + 24, היינו נוכל להקדים את כניסת חיל האויר הבריטי והצרפתי נגד מצרים, ובינתיים נבנה יתר תוכניותנו כרצוננו.

דין הכין 'שיעורי בית' ערב הוועידה בסוור. הן מבחינה אווירית והן מבחינת התכנון הצבאי הכללי היה מוכן להתמודד עם אתגר העילה האנגלי-צרפתי.⁴⁷ מאז נסתיימה ועידת סן ז'רמן ועד ליציאה לוועידת סוור (1-21 באוקטובר) היו אלה דין ופרס שדאגו לשמור על נכונותו של בן-גוריון לקחת חלק בפתרון הצבאי למשבר בסואץ. בשורה של יוזמות ובעבודת שכנוע חרוצה הביאו השניים לסיומו המוצלח של המשא-ומתן המדיני והצבאי עם צרפת ובריטניה ערב הוועידה. השיתוף הצבאי הקיים בין ישראל לצרפת, הנכונות של מערכת הביטחון הצרפתית לעשות לחיזוק שיתוף זה, והרצון בשני הצבאות לשותף פעולה השפיעו, ללא ספק, על ההחלטה המדינית שנפלה בסופו של דבר בהתוועדות המשולשת בסוור ליד פריס. דין מילא תפקיד מרכזי גם בוועידה בסוור. לא גדון כאן בפרטי ההתרחשויות בוועידה זו, נציין כי מרכזיותו של דין שם התבטאה ביכולתו להציע פירוש מבצעי לרעיונות של האנגלים והצרפתים (ישראל כעילה למלחמה), פירוש ששכנע את הבריטים סופית להצטרף למלחמה והרגיע במשהו את בן-גוריון. רעיונותיו של דין בסוור היו טובים לכולם: הם היו תוקפניים יותר אף מאלה של הצרפתים, והיתה בהם מהירות הביצוע שביקש בן-גוריון. במהלך ההתוועדות טרח הרמטכ"ל שוב ושוב להסביר לראש ממשלתו כי יש היגיון ברעיונות האנגלים והצרפתים, אך הוא גם הסביר, לצרפתים בעיקר, את פחדיו של בן-גוריון בלשון ברורה שאפשרה להם לשקול את הדברים באופן ענייני. מה שלא היה יכול להרשות לעצמו המנהיג הלאומי היה יכול לעשות הרמטכ"ל שלו. בן-גוריון הזכיר למשתתפים בוועידה כי מדובר בשיקול ישראלי ריבוני, בעוד שדין טיפל בפתרון שיצר את הכל. לא מקרה הוא שלאחר המשבר הישראלי-בריטי בשיחות, יצאו הצרפתים ב-23 באוקטובר ללונדון עם 'תכנית דין' שחיסלה את המשבר. תכנית זו, שהיתה מבוססת על התכנון הצבאי שעשה דין כבר בישראל ערב הוועידה, היתה בסופו של דבר לתכנית המלחמה המשותפת של בריטניה, צרפת וישראל.⁴⁸

בן-גוריון היה פתוח לשכנוע. הוא לא נגרר למלחמה, אך בהחלט לא הוביל את המהלך. הוא אישר, אך לא יזם. דומה כי היה זקוק לדין שיסייע בידו להכריע בהתלבטותיו בעניין המלחמה היוזמה. הדברים נכונים מאז חזר אל הממשלה בפברואר 1955 ועד לאירועים ערב המלחמה כפי שתוארו כאן. בדיקת יחסו של בן-גוריון אל המלחמה היוזמה, מאז עלתה לראשונה לדיון מעשי בממשלה באביב 1955, תראה כי לאורך כל הדרך היתה בעמדתו תערובת של חיוב עקרוני עם חשש

47. יל"ר, 20 באוקטובר 1956.

48. ניתוח הדיון בוועידת סוור ראה מ' גולני, מלחמת סיני 1956, עמ' 235-246. ראה תיאור מפורט של ההתרחשויות בוועידה אצל מ' בר-און, אתגר ותגרה, עמ' 251-279.

למהלך שאין ישראל יכולה לעמוד בו מבחינה צבאית ומדינית. בן-גוריון פחד מאוד מן המהלך הצבאי. כוחו של דיין ניכר ביכולתו לשכנע את ראש הממשלה ושר הביטחון לאשר את המלחמה היוזמה ולא ביכולתו לא לצו לעשות כן.

דומה כי ערב ועידת סוור כבר נפלה ההכרעה. קשה להניח כי בן-גוריון היה יוצא לפריס למשא-ומתן עקרוני בלבד, אף כי סביר שהעדיף להשאיר את העניין עמום ככל האפשר על מנת לתת לעצמו פתח לנסיגה (שנחסמה בסוור שוב ושוב על-ידי דיין ופרס). בוודאי, זעמו על 'תסריט העילה' היה כן, אך לאחר ששוכנע כי התיאום האופרטיבי המשולש יש בו כדי להבטיח את ישראל, וכיוון שממילא הסכים ערב ההתוועדות בסוור לרעיון המלחמה היוזמה, בעיקר בשל המחויבות לצרפת ונטרול הסכנה של מתקפה אווירית ומצור ימי בריטי, הוא חתם על ההסכם בסוור.⁴⁹ מאחורי כל אלה עמד הרמטכ"ל. אין להבין מלחמה זו, בעיקר את הזווית הישראלית שלה, בלי להבין את חלקו המרכזי של הצבא והעומד בראשו בהכנות ובדחיפה לביצוע. רעיון המלחמה היוזמה לא בא לצה"ל בהפתעה, לא עקרונית ולא מעשית. צה"ל היה מוכן למלחמה יזומה נגד מצרים. לעובדה זו היה משקל רב בעיני בן-גוריון.

דיין הוא שדאג לתיאום מלא בין התקדמות ההכנות הצבאיות לבין התקדמות המשא-ומתן המדיני עם צרפת ובריטניה, שהרי הוא עצמו עמד במרכז העשייה בשני אלה.

49. על השתלשלות הדברים מאז שב בן-גוריון אל משרד הביטחון בפברואר 1955, ראה מ' גולני, שם, פרקים א, ב.